

Verslag van boerderij in 1919.

Was Januari begonnen met prachtig, zacht weer, het bleef steeds mild. Slechts een enkelen dag regen en soms wat winderig. Den 13de was het iets vorstig, later matig weer.

De politieke toestand is nog zeer slecht. Vooral in Duitschland gaat het duchtig te keer. De leiders der revolutie Liebknecht en Rosa Luxemburg werden den 15de Jan. aan hunne bewakers ontrukkt en door het woedende volk vermoord.

De laatste week van Jan. gaf eene heele verandering. Eerst sneeuw met matige vorst, later steeds toenemende koude, doch vrij kalm. Het vroom 5° tot 8° C.. De kanalen beginnen reeds berijdbaar te worden. Op 1 Febr. werden de banen geopend. De eerste dagen van Febr. bleef het vorstig met mooi weer, hierop werd het 4 Febr. een dooi met onweers [sneeuw]. Den 7de echter weer opklarend met strenge vorst. Het bleef tot den 11de doorvriezen, waarop dooi inviel, alhoewel zeer matig en bij afwisseling weer vorstig. Het is buitengewoon kalm met windstilte.

De vredesbijeenkoms in Parijs schiet ingoverre op, dat alles naar den wil der overwinnaars geschiedt. Zelfs komt in overweging om ook ons nog wat te knijpen, omdat wij zeker niet genegen waren ons met hun in 't ongeluk te storten. In Duitschland is den 11de Febr. Dr. Ebert tot Rijks president verkozen. In Rusland is de anarchistische toestand ellendig geweest een beestenrommel.

Februari bleef vervolgens nattig met weinig wind. Het ijs verdwijnt nogal spoedig, zoodat de kanalen den 24ste weer bevaarbaar waren. De laatste dagen van Febr. waren zeer zacht en kalm met geen neerslag, alhoewel niet drogend. De eerste dagen van Maart waren hetzelfde, den 6^{den} en 7de viel er vrij veel regen, bij zacht, kalm weer. De volgende dagen bleven onstuimig tot den 11de. Het werd toen kalm met nachtvorsten en prachtig weer, doch drogen deed het niet. Den 14de begon het vrij sterk te vriezen, 4° à 5° C. met sterken N.O. wind, hetgeen eenige dagen aanhield. De grond wordt droog en hard, zoodat zaaien niet ging.

Historische Context bij deze pagina

Henderikus Allersma toont zich in de eerste maanden na het einde van de Eerste Wereldoorlog (de Wapenstilstand van 11 november 1918) wederom een scherp volger van het wereldnieuws:

- **Moord op Karl Liebknecht en Rosa Luxemburg (15 januari 1915):** De auteur noteert de bloedige climax van de Duitse Spartakusopstand in Berlijn. De twee radicale communistische leiders werden door rechtse vrijkorpsen (de toenmalige "bewakers" waar Allersma naar verwijst) gearresteerd, zwaar mishandeld en standrechtelijk geëxecuteerd.
- **De Vredesconferentie van Parijs (gestart januari 1919):** Allersma merkt heel bitter op dat de geallieerde overwinnaars (Frankrijk, Engeland, VS) de kaart van Europa volledig naar eigen hand zetten. Zijn opmerking dat zij het neutrale Nederland wilden "knijpen" verwijst naar de

destijds zeer reële Belgische claims op Zeeuws-Vlaanderen en Zuid-Limburg als 'straf' voor de strenge Nederlandse neutraliteit tijdens de oorlog.

- **Friedrich Ebert als eerste Rijkspresident (11 februari 1919):** Dit markeert de formele geboorte van de Duitse Weimarrepubliek. Ebert werd door de Nationale Vergadering van Weimar gekozen als het eerste democratische staatshoofd van Duitsland na het aftreden van de keizer.

Dit weer hield eenige dagen aan, terwijl er de laatste dagen van Maart vrijwel sneeuw viel, waardoor de grond iets nattig werd.

De politieke toestand is zeer ernstig. Het revolutionaire element krijgt zeer sterken invloed in het buitenland en langengevolge ook hier. De arbeidseischen worden steeds hoger en onaanneembaarder. Het bare geld is gedurende den oorlog zeer verminderd. Goudgeld ont_vangt men, sedert een paar jaren, heelemaal niet meer, zilver heel weinig. Alles wordt met papieren, guldensen, rijksdaalders (bons) betaald. Door den wapenstilstand komt daarin ook geen noemenswaardig_verandering. De zilverprijs is reeds zeer gestegen.

De eerste dagen van April zijn prachtig. Mooi weer, flink drogend_met nachtvorsten. Gekwaad is er niet veel, doch wel geploegd. Tevij_ [?] wat kweek door de slechte weersomstandigheden van de laatste zomers en tevens gemis van chili-salpeter. Tot den 11de bleef het drogend, veel is nu reeds afgedaan, onder gunstige omstandigheden. Ook begint er reeds gras te komen en groeien de klavers en wintergraanen middelmatig.

De politieke toestand is zeer gespannen. Het bolschewiki_is in Duitschland zeer uitgebreid en anarchistische benden be_dreigen ook reeds onze grenzen.

De volgende week was een en al onweer. Veel regen, en soms stormachtig. Niets kon er bijna gebeuren. Het land is erg nat geworden. Alhoewel het zaaien, in hoofdzaak is afgelopen, gaat het met de laatste percelen zeer onregelmatig. Vooral voor vlas is dit jaar onregelmatig. De Paaschdagen waren mooi, de volgende dagen bij afwisseling soms_gure en nattig, soms zeer goed. Het zaaien is nagenoeg afgelopen, uitgezonderd enkele perceelen bieten en aardappelen. Den 26 April viel er bij groeizaam weer met buien, veel regen. Ook de volgende_dagen waren slecht. Veel water, sneeuw en gure. Tezatten 1 Mei werd het wat beter. De grond is een moeras. Gelukkig volgden thans prachtige dagen. Sterk drogend en warm. Het is zeer groeizaam. Het_vee is reeds voor een groot deel buiten. Eerst bleef het thans droog, eindelijk sterk drogend. Daarbij prachtig weer met smiddels soms sterke N.O. wind.

Historische & Agrarische Context bij deze pagina

Henderikus Allersma legt op deze bladzijde de directe economische en politieke nasleep van de Eerste Wereldoorlog vast:

- **Het verdwijnen van het edelmetaal (Goud en Zilver):** De auteur beschrijft de monetaire crisis van die tijd. Tijdens de oorlogsjaren werd al het goud- en zilveren muntgeld door de bevolking opgepot (gehamsterd) of door de Nederlandsche Bank vastgehouden. Er bleef bijna uitsluitend papiergeld en papieren noodgeld ("rijksdaalders bons") over om mee te betalen.
- **Gemis van Chili-salpeter:** Dit is een belangrijk landbouwhistorisch detail. Chili-salpeter (natriumnitraat) werd uit Zuid-Amerika geïmporteerd en was de belangrijkste stikstofmeststof. Door de maritieme blokkades tijdens de oorlog lag de import jarenlang stil. Het gevolg was een uitgeputte bodem waarin het hardnekkige onkruid "*kweek*" vrij spel kreeg.
- **De angst voor het Bolsjewisme:** De passage over de "anarchistische benden" die de grenzen bedreigen, verwijst naar de angst voor de communistische revolutie die na de Russische Revolutie (1917) ook in Duitsland (de Beierse Radenrepubliek) en elders in Europa de kop opstak. Ook in Nederland heerste er na de mislukte revolutiepoging van Troelstra in november 1918 nog altijd grote politieke spanning en angst voor overslaand geweld vanuit Duitsland.

De laatst gezaaide bieten, vlas, klaverzaad, maanzaad enz. komen door de sterke droogte slecht op. Vele perceelen bieten en erwten worden omgezaaid. Thans den 24ste Mei is er nog geene verandering gekomen. Van de weiderij, die van de eerste groeizame dagen profiteerden, wordt het thans te schraal, hetgeen sterken invloed op de prijzen van het weidevee en lammeren heeft. De prijzen loopen tot de helft terug van voor 4 weken. Lammeren tot f 25, brachten later f 13 tot f 15.- op.

De buitenlandsche toestand is nog steeds wisselend, terwijl de vredesteekening nog altijd op zich laat wachten. De eischen, den Duitschers opgelegd, zijn als 't ware onuitvoerbaar. Ook in ons land is het steeds woelig. In 't Noorden is de toestand niet heel gunstig. Nog altijd wordt met de arbeiders onderhandeld. Met de Christelijken is het in orde, doch, met de Socia gaat dat zoo maar niet. De revolutiegeest speelt hierin een groote rol.

Alhoewel er den 25ste Mei een mooie regen viel, die iets verfrissching gaf, veel invloed had het niet, die daarop weer volgende droogte niet, zoodat Mei ons is gaan verlaten, zonder water en waaraan groote behoefte is. Veel kan de regen hier en vooral op de zware klei goed maken.

Hadden we den 26ste [Mei] een bijna algemeene staking, tengevolge de uitsluiting, door overleg werd deze toestand eerst weer bijgelegd. Door de houding der S. W. A. Kers echter was den 2de Juni de staking werkelijkheid geworden. Kwamen de werkwilligen eerst nog op het land, al spoedig werden deze daaruit verdreven. Met den dag wordt de toestand erger en is revolutie als 't ware nabij. Den derden dag poogden ze onze meiden weg te halen, hetgeen niet gelukte, doordat ze alle deuren gesloten vonden en de politie tijd had tusschenbeide te komen. In de nacht van 7 op 8ste Juni zijn de beide groote schuren van G. Reinders te Warffum in brand gestoken. Deze staking duurt tot den 14^{den} Juli en wordt vooreerst eene overeenstemming verkregen, terwijl op verzoek van den burgemeester van Groningen eene bemiddelingscommissie is benoemd om de verschilpunten te onderzoeken.

Het weer houdt zich, intusschen, nog altijd goed. Altijd door droogte. Den 12^{den} Juni is het erg warm (80° F.), hetgeen 's avonds onweersbuien veroorzaakte, waarbij een weinig regen viel. De gewassen houden zich vrij goed, doch hebben, uitsonder de bieten, meer te lijden van de droogte

Historische Context bij deze pagina

Dit is een historisch uiterst waardevolle pagina, waarin Allersma de beruchte **Groningse Landbouwstaking van 1919** van dag tot dag beschrijft. Dit was een van de felste en meest grimmige sociale conflicten uit de Nederlandse landbouwgeschiedenis:

- **Het Verdrag van Versailles in de maak:** Allersma verwijst naar de loodzware herstelbetalingen en vredeseisen die in mei/juni 1919 in Parijs aan de jonge Duitse Weimarrepubliek werden opgelegd ("de eischen (...) zijn als 't ware onuitvoerbaar"). Duitsland zou het verdrag uiteindelijk met grote tegenzin op 28 juni 1919 tekenen.
- **Socialisten versus Christelijken:** De staking legde een diepe ideologische kloof bloot op het platteland. De socialistische bonden (onder leiding van Jan Hilgenga) eisten harde loonsverhogingen en de invoering van de achturige werkdag. De christelijke bonden weigerden mee te staken en zochten overleg, wat leidde tot enorme spanningen en ruzies tussen de arbeiders onderling.
- **Geweld en intimidatie op de boerderijen:** De staking verhardde snel. Stakers trokken in grote groepen ("anarchistische benden") langs de boerderijen in de Noordpolder om werkwilligen van het land te jagen en zelfs de vrouwelijke dienstboden ("onze meiden") te intimideren en dwingen het werk neer te leggen. Allersma moest de deuren barricaderen totdat de rijksveldwacht of marechaussee te hulp schoot.
- **De brandstichting bij Reinders te Warffum:** Het absolute dieptepunt van de staking in de regio vond plaats in de nacht van 7 op 8 juni 1919. De monumentale schuren van de herenboer Geert Reinders (gelegen aan de Westervalle in Warffum) werden door stakers moedwillig in brand gestoken. De angst voor een algehele socialistische revolutie zat er bij de Groningse boerenstand destijds diep in.

dan van de staking. Graslanden gaan achteruit, doch de klavers zijn uitstekend. Ook de volgende week bleef steeds droog tot er vrijdagavond en zaterdagmorgen een flinke regenbui viel. Dienzelfden dag echter ging de wind weer naar 't noorden en droogde het weer flink af. Met den langsten dag nam de weersoestand verder eene andere wenting. Steeds weer terugloopenden wind met regenbuien. Het is frisch, soms zelfs koud, met vrijveel wind en altijd donker. Voor de gewassen best weêr, doch voor het hooi zeer lastig. Voor vele gewassen is de regen reeds te laat, vooral voor vlas, hetgeen te kort is gebleven, en ook voor de hooilanden, waarin heel weinig hooi komt. De handel in vlas en hooi is reeds begonnen, per kg ruw en per H.A., levering direkt uit de schelf en van de ruiters. 't Hooi ook wel levering bus [?]. De prijzen van vlas zijn 14 tot 24 ct. per kg of f 900 tot f 1600 per H.A. Van 't hooi van f 80 tot f 120.- per 1000 kg. Veel wordt direkt van 't land afgeleverd voor f 90.- tot f 100.- per 1000 kg spoorvrijwicht. Het weer is steeds nattig en donker.

Drogend voor 't hooi is het nooit. In de laatste 14 dagen is dit weinig beter geworden. Het staat grootendeels op ruiters. De eerste perceelen klaver kunnen ingehaald worden. Er is weinig werk. In Juli tot de 12de loopt er vrijveel volk om. De vroegste perceelen gerst en kool zijn ongeveer rijp. Het weer bleef steeds herfstachtig. De volgende week is veel kool klaar om gemaaid te worden. Den 21ste en 22ste Juli zeer slecht weer. Stormachtigen wind met vrijveel regen. Daarna opklarend. De gerst wordt deze week gezicht, terwijl het vlastrekken is begonnen. Het is steeds koel en donker, met N. N.W. wind, nu en dan teruglopende naar het zuiden. Iederen dag motregenbuien, overigens drogend. Heel Juli en begin Aug. dit eentonige weer, steeds motregens, koel en soms vrij sterke N. winden. Den 9de Aug. is het vrij warm. Het oogsten gaat vlug van de hand, alhoewel het koren langzaam rijpt, kan men toch steeds doorwerken.

In de wereldsche toestanden is nog niet veel verbetering gekomen. Overall opstanden en grootere of kleinere stakingen. De revolutiegeest is nog niet verdwenen. Vele industrieën zijn lam geslagen. Alle producten zijn nog steeds zeer duur.

Agrarische & Economische Context bij deze pagina

- **"Met den langsten dag een andere wenting"**: Allersma doelt op de spreekwoordelijke weersomslag rond 21 juni. Na de extreme droogte van mei en juni sloeg het weer volledig om in een koud, herfstachtig en donker patroon met constante motregen, wat desastreus was voor de lopende hooi-oogst ("Drogend voor 't hooi is het nooit").
- **Vlashandel op de schelf**: Vlas werd destijds rechtstreeks vanaf het veld (staand per hectare) of vers van de drooghopen (de ruiters of de grote buitenschelven) verkocht. Door de eerdere droogte was de vezel veel te kort gebleven, waardoor de opbrengst tegenviel.
- **"Vrijveel volk om"**: Dit is het directe gevolg van de zojuist beëindigde grote Groningse landbouwstaking (die op 14 juli formeel werd bijgelegd). Nu de arbeiders deels weer aan het werk waren gegaan, liepen er ineens weer grote groepen daglooners op de wegen in de Noordpolder om zich aan te bieden voor het zware werk van het maaien (zichten) van de gerst en het handmatig trekken van het vlas.
- **Wereldwijde naoorlogse crisis**: De slotalinea schetst de sombere en onrustige sfeer in het Europa van 1919. Hoewel de Wapenstilstand een feit was, lag de internationale productie door revoluties, stakingen en de naweeën van de Spaanse Griep-epidemie nog grotendeels lam, wat leidde tot extreme schaarste en aanhoudende hyperinflatie ("Alle producten zijn nog steeds zeer duur").

De 1ste week in Aug. bleef het goed, drogend weer, de volgende week was nat. De werkzaamheden konden echter steeds doorgaan. Alleen den 13^{den} erge regenbuien, zoodat alles een halve dag stil stond. Den 23sten 's avonds een geduchte onweersbui met veel regen. Ook de volgende dagen in Aug. bleven zeer onstuimig met vrijveel regen en wind met onweer. Het oogsten gaat dan ook de laatste dagen zeer slecht. Voor den kouden wind is het echter niet bederflijk. Den

1sten Sept. klaarde het op en hadden we de 1ste week prachtig weer. Dag aan dag zon en wind met vrij hoge temperatuur. Veel koren is deze week ingehaald. Alleen de zomertarwe, bonen, maanzaad enz. welke alle zeer achterlijk zijn, staan nog onaangeroerd. De nieuwe klavers zijn over 't geheel niet gelijkmatig. Wel is de stand vrij goed, doch ze zijn fijn en groeien niet vlug. De laatste week is echter hiervoor gunstig. Hetzelfde is met het koolzaad 't geval. Dit ge_
was, reeds begin Aug. gezaaid, is zeer klein, doch de laatste dagen ook vrijal bij_
gekomen. Aardvlooi deed hieraan veel kwaad. De ploegerij gaat deze week ook prachtig. Veel kweek en wortelgewassen kunnen thans nog vernietigd worden. Dit prachtige, droge, zeer warme weer hield aan, tot den 13^{den} Sept. toen er 's avonds zware onweersbuien loskwamen, met een weinig regen. De vol_
gende week was het vrijwel koeler, doch het bleef droog tot den 19^{den}. Des avonds van 19 op 20 Sept. zware buien met stormwinden en regen. Overdag was het echter prachtig weer. De volgende dagen waren zeer onstuimig. Den 23_
sten den geheelen dag regen. Daarop een paar stormachtige dagen, doch drogend, waarop weer mooi, kalm herfstweer volgde. Het zaaien gaat dan ook zeer goed. De grond is veel verbeterd, alhoewel sommige perceelen nog niet schier [?] zijn. Het bleef later goed weer. De eerste week in Oct. was het zaaien zoogood als afgelopen. De 2de week bleef het nog vrijgoed, doch het wordt buig met hagel. Langzaam wordt het weer slechter tot dat den 13^{den} op 14^{den} en 15^{den} Oct. geweldig veel water viel, met vooral de 14^{den} zware onweersbuien. Ploegen ging deze dagen niet. De grond is erg dragterig [?] geworden. De komende week is veel gunstiger. Prachtig, droog herfstweer met nachtvorsten, hetgeen tot Nov. aanhield. De laatste dagen erg koud met vorst, in 't zuiden valt reeds sneeuw. Het vee is reeds den 20sten Oct. naar den stal gebracht. Ook de paarden zijn reeds grootendeels in huis. De 1ste week in Nov. was nog erg koud met vorst en soms sneeuw, overigens sterk drogend. Later veel sneeuw met strenge vorst. Op 12 Nov.

Agrarische Context bij deze pagina

- **Aardvlooi-plaag:** Allersma noemt schade aan het jonge koolzaad door de "*aardvlooi*". Dit is een klein kevertje (de koolaardvlo) dat gaatjes vreet in de kiemblaadjes van koolgewassen, wat vooral bij droog en warm najaarsweer een flinke groeiachterstand kan veroorzaken.
- **Vernietiging van Kweek:** De droge hittegolf in de eerste helft van september 1917 ("tot den 13den Sept") was ideaal voor de stoppebewerking. Door de grond intensief te ploegen en te eggen, droogden de hardnekkige wortelstokken van het onkruid *kweek* in de brandende zon snel uit, wat de boer een unieke kans gaf om het land schoon te krijgen voor het komende zaaiseizoen.
- **Vroege winterinval en Staltijd:** Na een natte en onstuimige oktobermaand viel de winter in 1919 extreem vroeg en fel in. Al rond 20 oktober moest Allersma al het vee en de paarden definitief naar binnen halen ("naar den stal gebracht"), waarna begin november al direct "*veel sneeuw met strenge vorst*" volgde.

lag de sneeuw wel een voet hoog, terwijl het 's nachts 10° C. vroom.

De scheepvaart is reeds geheel gestremd. Alleen de groote kanalen worden nog_
met geweld opgehouden. Hier en daar wordt reeds schaatsen gereden.

Deze vroege vorst brengt groote stagnatie teweeg. Vele velden bieten zitten nog in de grond, terwijl velen in koopen of hoopjes op 't land_ liggen of bij de kanalen opgehoopt. Alhoewel wij als niet verbouwers van_ bieten de werkzaamheden bijna hebben afgedaan, zijn er velen die bijna alles nog moeten ploegen. Er was nog veel gras in de weiden, doch_ reeds begin Nov. was men genoodzaakt alle vee naar den stal te brengen, en een paar dagen later ook de schapen.

Tot den 17^{den} Nov. hield dit weer aan. Plotseling veranderen de sneeuwjachten in regen. De temperatuur steeg vlug en zoo was er een paar_ dagen, was alle sneeuw en ijs verdwenen. Spoedig zag men overal de werk_ zaamheden hervat, doch er was veel verloren gegaan. Het bleef goed weer en daarbij mild. Men zag de schapen, vele jonge paarden en zelfs koeien_ weer in de weide terug keeren.

De politieke toestand is nog altijd zeer gespannen. De vrede is nog altijd niet positief geteekend en komen er heel wal oneenigheden_ voor. De bolschewiki in Rusland vierten nog altijd hoogtij. In Oostenrijk is de economische toestand allertreurigst. Vooral in Weenen, waar de_ menschen gewoonweg verhongeren en verkleumen. Overal worden gelden en voedsel ingezameld om naar Weenen te worden gestuurd. In Duitsch_ land is het zeer gespannen. Zoowel inlandsche oneenigheden als moei_ lijkheden met de geallieerden zijn soms zeer ernstig. Er bestaat reeds vrees_ voor nieuwe oproeren en oorlog. Europa verkeert in eene opgewonden_ toestand. De menschen zijn bevangen door luiheid en gemakzucht met erge verlangens en zoeken uitspanning en genot. Half Europa wil_ van werkstaking leven, liefst zooveel mogelijk. Steeds eischen van korteren_ werkdag en hoogere loonen. Daarbij zooveel mogelijk alles bezitten en niets tot tot de gemeenschap bij te dragen. Fabrieken, treinen enz. worden_ stop gezet, omdat er geen kolen meer gedolven worden. Koude wordt geleden, omdat er geen voldoende brandstoffen meer aangevoerd worden enz..

Het weer is in de 1ste week van Dec. mild met regen en stormen. Later_

Historische Context bij deze pagina

Henderikus Allersma reflecteert op deze bladzijde op de diepe humanitaire, sociale en economische crisis in Europa exact één jaar na de Wapenstilstand:

- **De Hongersnood in Wenen (Winter 1919):** De auteur beschrijft de hartverscheurende situatie in Oostenrijk. Na het uiteenvallen van het Oostenrijks-Hongaarse Rijk was de hoofdstad Wenen volledig afgesneden van haar traditionele voedsel- en kolenvoorraden. Dit leidde in de winter van 1919 tot een catastrofale hongersnood en koudegolf. In het neutrale Nederland werden destijds massaal grootschalige particuliere hulpacties opgetuigd om treinen vol voedsel, kleding en ondervoede "Weense weeskinderen" naar Nederland te halen.
- **Oorlogsmoeheid en de roep om de 8-urenweek:** Allersma is als conservatieve herenboer zeer kritisch op de felle, naoorlogse arbeidersbeweging ("bevangen door luiheid"). De roep

om kortere werkdagen (de invoering van de wettelijke 45-urige werkweek en de 8-urige werkdag in 1919 door minister Aalberse) en fors hogere lonen om de inflatie bij te benen, zorgde op het platteland voor grote irritatie en angst voor socialistische luiheid.

- **De Wereldwijde Brandstoffencrisis:** Door massale stakingen in de Duitse en Belgische mijnregens stortte de kolenproductie in 1919 volledig in. Dit leidde in heel Europa (inclusief het Nederlandse spoorwegnet) tot het stilleggen van fabriekscentrales, het schrappen van treinen en acute koude in de huishoudens.

klaart het op en begon het den 8de te vriezen. De eerste paar dagen nogal vrij sterk, later matig. Op grachten kan schaatsen worden gereden. Er ligt een weinig sneeuw, welke den 8de en 9^{den} Dec. gevallen is, doch niet voldoende voor beschutting van 't koren. Wel zijn de werkzaamheden na den eersten winter vrijwel verminderd, doch steeds ziet men nog bieten en knollen menen, terwijl koolzaadland nog geploegd moet worden. Tot den 16^{den} bleef het vriezen, waarop dooi inviel met stormachtig weer en regenbuien. Het ijs is weer spoedig verdwenen. Den 18^{den} was het zwaar mistig met vorst, hetgeen veel ijzel vormde. Telefoondraden en boomtakken knapten af en hingen zwaar tegen den grond. Al heel spoedig is ook dezen winter weer verdwenen. Het is mild weer met nu en dan veel regen, soms nachtvorsten. Den 26sten en 27sten Dec. vorst met onweer, hetgeen echter ook direkt weer verdween.

Alle winterkoren en klavers zijn flink door den winter gekomen.

De zomergewassen hebben veelal door de sterke droogte in Mei en Juni geleden, terwijl de werkstaking er ook geen goed aan deed, maar vooral de fijnere zaden en vlas niet vlug genoeg opschoten bij gebrek van water. Bieten staan slecht, velen worden herzaaid en blijven veel te klein. Vlas, vooral blauwbloei is veel te kort gebleven. De erwten zijn bijna algemeen slecht tot zeer slecht tengevolge van aardvlooi en slechten groei. Menig perceel is een misgewas. Ook de zomertarwe laat veel te wensen over. Daarin komen vele doode aren, sommige perceelen zijn totaal wit. Over 't geheel is de oogst dit jaar middelmatig tot beneden middelmatig en slecht, als b.v. erwten, sommige perceelen vlas en bieten. De ongunstige zomers van de beide laatste jaren, wat de grondbewerking aanging tengevolge van de geweldige regens en tevens het gemis aan kunstmeststoffen wel zich teweeg gevoelen.

Evenals 't vorige jaar was de verbouw door de regeering min of meer voorgeschreven, door de teelt van handelsgewassen te beperken of geheel te verbieden, terwijl op last van de regeering vele groenlanden gescheurd zijn. Toen de voorjaarszaaitijd aanbrak was de toestand zoo gewijzigd door den wapenstilstand, dat bijna alle regeeringsmaatregelen werden ingetrokken, zodat nog zooveel als mogelijk vrij gezaaid kon

- **Zware IJzel en Schade aan Infrastructuur (18 december 1919):** Allersma beschrijft een zeer specifiek weersverschijnsel in de winter van 1919. De combinatie van dichte mist en vorst zorgde voor een dikke laag ruige ijzel. Het enorme gewicht van het ijs zorgde ervoor dat de prille bovengrondse infrastructuur van het platteland letterlijk bezweek: *"telefoondraden en boomtakken knapten af"*.
- **De Cumulatieve Oogstschade:** De auteur maakt de deprimerende balans op van het landbouwjaar 1919. De oogst mislukte door een opeenstapeling van tegenslagen: de extreme vroege droogte, de verwoestende landbouwstaking in het kritieke voorseizoen, de aardvlooiënplaag in de erwten, en de jarenlange uitputting van de bodem door het absolute gebrek aan kunstmeststoffen tijdens de oorlogsjaren.
- **Het Scheuren van Groenland:** Om tijdens de oorlogsjaren (1914–1918) de nationale broodvoorziening te garanderen, had de overheid boeren verplicht om vruchtbare graslanden (groenlanden) te "scheuren" (omploegen) om er graan of aardappels op te verbouwen.
- **Het Einde van de Oorlogsdistributie:** In de slotalinea beschrijft Allersma de plotselinge transitie na de Wapenstilstand. De dwingende overheidsdictaten en de gedwongen inbeslagnames van de Rijksgraancommissie werden in het voorjaar van 1919 grotendeels ingetrokken, waardoor de Groningse herenboeren na jaren van strenge staatscontrole eindelijk weer de vrijheid kregen om zelf te bepalen welke gewassen zij wilden zaaien.

worden. Jammer dat de gescheurde graslanden niet meer te herstellen zijn. Jammer juist daarom, omdat het meestal perceelen zijn van minderwaardig bovenland.

Over 't algemeen is er niet veel werk. De werkloonen zijn hooger, steeds meer machines worden in werking gesteld. Dit jaar zijn verschil_lende proeven genomen met de tractors voor 't ploegen. In hoeverre deze opgang zullen nemen, is nog niet te zeggen. De aardappelrooi_machines werken op de zachte zavelgronden uitstekend. Vele erwten_ worden met de maaimachine gemaaid. Door de vroeg ingevallen_ winter zijn de werkzaamheden zeer vertraagd.

Ook dit jaar eischten de arbeiders eene aanmerkelijke ver_hooging. Meer en meer gevoelt men, dat het niet alleen om meer geld te doen is, maar om tevens zoogroot mogelijke zeggenschap over het bedrijf te krijgen. Op 't Hoogeland kwam het tot overeenstem_ming, doch in 't Oldambt niet, hetgeen hier eene uitsluiting ten_gevolge had, welke heelwat gemoederen in beweging bracht. Wwets_ [Wwetskoren / Stakers] benden trokken het veld door, om alle werkwilligen weg te jagen. De christelijken waren er nl. niet in betrokken. Sabotage en wan_daden waren het gevolg als verminken en doodslag van paarden, vee en zelfs brandstichtingen (boerderij G. Reinders kg te Warffum). Eindelijk werd de kwestie bijgelegd door tusschenkomst van den_burgemeester van Groningen, de heer Eethuis [?] Verschuure. De loon_regeling tot Mei 1920 is als volgt vastgesteld:

Van 12 Mei – mannen, v. 19 j.; jongens 18 j.; 17 j.; 16 j.; 15 j.; 14 j.; 13 j.; Vrouwen, v. 17 jaar.

Periode	Mannen (v. 19 j.)	18 j.	17 j.	16 j.	15 j.	14 j.	13 j.	Vrouwen (v. 17 j.)
---------	-------------------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	--------------------

Van 12 Mei – 12 Juli	35 ct.	31 ct. 28 ct. 24½ ct. 21 ct.	17½ ct. 14 ct. 21 ct.
12 Juli – 12 Sept.	45 ct.	41 ct. 38 ct. 33 ct. 28 ct.	24½ ct. 19 ct. 28 ct.
12 Sept. – 12 Nov.	41 ct.	38 ct. 34 ct. 30 ct. 24½ ct. 21 ct.	17 ct. 25 ct.
12 Nov. – 12 Maart	30 ct.	27 ct. 24 ct. 21 ct. 17½ ct. 14 ct.	12 ct. 18 ct.
12 Maart – 12 Mei	35 ct.	31 ct. 28 ct. 24½ ct. 21 ct.	17½ ct. 14 ct. 21 ct.
Werkzaamheid	Mannen (v. 19 j.)	18 j.	17 j. 16 j. Vrouwen
Oogst binnenhalen plus 5 ct.	Meiden / Vrouwen: 4½ ct.; 4 ct.; 3½ ct.; 3 ct.	20 ct.	17 ct. 14 ct. 11 ct.
Hooien	m. - 2½ ct.	24; 21	17 14
Zichten en maaïen	60 ct.	28; 19	16 13
Slootgraven	7½ ct.	16; 13	11 9
Stallenschoonen	5 ct.	Meiden: 4½	3½ 2½ 1½

Historische & Mechanisatie Context bij deze pagina

- **De Introductie van de Tractor (1919):** Dit is een gedenkwaardig technologisch moment in de Allersma-kroniek. Direct na de Eerste Wereldoorlog deden de allereerste **tractoren** (veelal Amerikaanse imports zoals de Fordson) hun intrede op de Groningse klei om het loodzware ploegwerk van de paarden over te nemen. Allersma kijkt er nog ietwat sceptisch naar ("in hoeverre deze opgang zullen nemen, is nog niet te zeggen"), maar het markeert het definitieve begin van de agrarische motorisering.
- **"Zeggenschap over het bedrijf":** Allersma analyseert de diepere oorzaak van de felle stakingen. Het ging de arbeiders niet langer alleen om een hoger loon, maar om vakbondsmacht en medezeggenschap op de boerderij. Dit paste in de naoorlogse tijdgeest van de socialistische rode herfst (denk aan de revolutiepoging van Troelstra).
- **Klassenstrijd en Sabotage:** De staking in 1919 was ongekend grimmig. Naast de eerder genoemde brandstichting bij Reinders in Warffum, maakt Allersma melding van radicale sabotageacties, waarbij stakers 'werkwilligen' (vaak christelijke arbeiders die weigerden te staken) met geweld van de velden joegen en zelfs overgingen tot het opzettelijk verminken of doden van de kostbare paarden en het vee van de herenboeren.
- **De Explosie van de Uurlonen:** De tabel toont de gigantische impact van de inflatie en de stakingsuitkomsten. Waar een volwassen arbeider in 1914 nog zo'n 12 tot 15 cent per uur verdiende, is het toptarief in de oogstmaanden van 1919 inmiddels omhooggeschoten naar maar liefst **45 cent per uur** (plus toeslagen).

Verder is het hokken bepaald op f 1.50 per 100 × 12 sch; mach. schoon f 2.60 . Vlastrekken p. 100 sch. à 40 cm. _ f 1.25 . Vlasrepelen f 1.25 per 100 kg. Vlasschelven f 1.50 p. 100 schoven.

Boerderijen meer dan 2000 M. vanaf het dorp betalen per dag 15 ct. meer, meer dan 4000 meter 30 ct. meer. Overuren worden met 50% verhoogd. Bij ziekte wordt 4 weken loon uitgekeerd.

Het loon der vaste arbeiders bedraagt pl.m. f 600. Dienstpersoneel eigen kost knechten van f 600 tot f 900, kleinere van f 300 tot f 500 . Staat kost pl.m. f 350.- meiden. Groote meiden interm van f 200 tot f 250 . Kleine van f 100 tot f 200 . _ Onze vaste arbeiders genieten buiten de loonregeling f 195.- . De aangenomen werkzaamheden zijn dit jaar niet hoger. De zichtenloonen zijn vastgesteld voor witkoren van 30 tot 36 gulden; erwten, boonen f 26 tot f 32.- ; koolzaad, mosterdzaad en maanzaad f 28 tot f 32.- . Bietenrooien was lager nl. pl.m. f 120 p. H.A. Het dorschen geschiedde weer bijna geheel machinaal **nl. 1003 Hl koren en 47725 kg fabrieksstroo, 7425 kg erwten_ stroo en 2000 kg voederstroo en 11520 koolstroo** mach. geperst met de coöp. stoom_ dorschmachine. Speculatief dorschen bedraagt dit jaar tot 15 Nov voor zwaar koren 85 ct. gerst 75 ct. en haver 60 ct. Wintertarief resp 78 ct. 68 ct. en 53 ct. uurvorsch [?] en persen f 4.- per 100 kg.

De veeprijzen zijn in den loop van het jaar weer vrij geworden, en waren tot Jan. zeer hoog. Het rauwe gewicht (levend) werd voor koeien, schapen en varkens betaald met f 0.90 tot f 1.10. Later liep de prijs met groote sprongen terug tot 60 cent per ½ kg.. Melkvee werd duur verkocht van f 600 tot f 900 . Het andere vee in evenredigheid. Vette schapen van f 90 tot f 140 .- . Weidelammeren waren in Mei goedkoop nl. pl.m. f 15.- , later liep de prijs op en werden ze in Aug. en Sept. als vette verkocht voor f 35 tot f 50. Biggen werden verkocht van f 35 tot f 50 . Loopvarkens naar evenredigheid. Paarden waren eveneens zeer duur nl. 1[^]ste klasse werk_ en luxepaarden van f 1000.- tot f 1500. Later in den herfst daalde deze echter tot bijna de helft. Jonge en tweedehandspaarden bijna zonder handel. Hetzelfde is 't geval met de melk, die weliswaar verdistribueerd wordt voor 18 ct. tot 20 ct., omdat ze anders erger, voor melkschaarschte is, de winter, doch de melkprodukten zijn ook reeds in het stadium van de malaise. Ook boter wordt nog op prijs gehouden van f 2.80 in de zomer tot f 3.50 in den winter.

Sociale & Economische Context bij deze pagina

Henderikus Allersma legt op deze pagina de ingrijpende overgangsperiode vast waarin de Nederlandse economie in 1919 balanceerde tussen de naweeën van de oorlog en de opkomende moderne tijd:

- **Afstandstoeslag en Ziekteregeling:** Dit is een prachtig stukje vroege sociale wetgeving op het Groningse platteland. Allersma noteert dat arbeiders die verder van de boerderij woonden een vaste "afstandstoeslag" per dag kregen (tot wel 30 cent extra als ze meer dan 4 kilometer moesten lopen). Bovendien was er na de roerige stakingen voor het eerst sprake van doorbetaling bij ziekte gedurende maximaal 4 weken.
- **Het einde van de distributie op Vee ("vrij geworden"):** In de loop van 1919 hief de Nederlandse overheid de gedwongen rantsoenering en inbeslagnames op de veestapel op.

De markt werd weer vrij. Dit leidde aanvankelijk tot enorme prijsspieken voor melkvee (tot wel 900 gulden voor een goede koe), waarna de markt in de herfst weer scherp corrigeerde.

- **De Coöperatieve Stoomdorschmachine:** Allersma vermeldt heel specifiek dat het dorsen en persen gebeurde met de "*coöp. stoomdorschmachine*". Dit laat zien hoe de Groningse herenboeren zich destijds verenigden in coöperaties om gezamenlijk de reusachtige, dure stoommachines (vaak van Engelse merken zoals Clayton & Shuttleworth) te exploiteren om duizenden kilo's koren en stro machinaal te verwerken.
- **De eerste tekenen van de "Malaise":** Allersma voelt aan het einde van 1919 de economische omslag naderen. De enorme oorlogswinsten liepen ten einde en de melk- en zuivelmarkt raakten in "*het stadium van de malaise*". De prijzen voor paarden zakten in de herfst zelfs al met bijna de helft in elkaar.

Eieren waren, in 't begin van 't jaar nog duur, later daalde deze aanmerkelijk en brachten 10 tot 16 ct.. Het gevogelte is reeds tot de helft van 't vorige jaar gedaald nl. kippen en hanen f 1.50 tot f 2.50; eenden f 2.- tot f 3.-; ganzen f 5.- tot f 9.00. De dalende prijzen vinden hunne oorzaak in de lage valuta's der oorlogslanden, waar het geld bijna waardeloos is geworden, b.v. 10 Krone van Oostenrijk, 4 duitse marken voor een dubbeltje, terwijl de franc niet meer de helft en de Engelsche ponden het 2/3 deel van de nominale waarde hebben. Wel mag men alles zoowel weer vrij uitgevoerd worden, doch het buitenland kan niet betalen. De prijzen der produkten waren voor broodkoren en koolzaad vastgesteld van zoover 't vorige jaar was ingeleverd en wel tarwe f 20.-; rogge f 22.-; gerst f 14.- en koolzaad f 50 per 100 kg.. Aanvankelijk waren de vrije prijzen iets hoger, later daalden deze eerst langzaam, na Jan. 1920 echter vrij sterk. Gerst en tarwe hielden zich nog eenigszins op prijs; rogge, haver en erwten liepen terug tot f 20.- per 100 kg.. Zeer duur waren blauwmaanzaad en lijnzaad, het eerste f 200 tot f 250.-; lijnzaad f 70 (witbloei) tot f 120 (blauwbloei) per 100 kg.. Zeer goedkoop waren de wortelgewassen. Voederbieten f 11.-, raapknollen f 20 tot f 25 per 1000 kg. Suikerbieten waren zeer duur pl.m. f 40.-. Aardappelen van f 4.- tot f 6.-. Hooi was zeer duur en werd direkt 's zomers verkocht van f 90.- tot f 120.- klaver later weer teruglopende van f 70 tot f 100.-. Erwtstroo bracht van f 45 tot f 60 p 1000 [kg] Terwijl fabrieksstroo tot Dec. bijna onverkoopbaar was en met moeite voor pl.m. f 20.- te plaatsen, liep de prijs later op tot zelfs f 60.-. Zelfs in voor koop werd de nieuwe oogst 1920 opgekocht van f 40 tot f 45.-. Vlas werd in de zomer van 't veld gewogen verkocht voor f 17 tot f 22 ct.. Later gerepeld levering voorjaar tot 30 ct., terwijl na Jan. de prijs geweldig opliep in de weinig aanwezige partijen werden verkocht van f 40 ct. tot 65 ct.. Vlas was per H.A. verkocht van f 900 tot f 1600, levering van 't veld. Met de geweldige prijzen werden reeds hoge huur- en koopprijzen geboden voor den komenden oogst. Bij de groenteteelt is de malaise reeds ingetreden, hetgeen ten gevolge heeft, dat vele verbouwers en exporteurs arm zijn geworden in één jaar.

Veeziekten kwamen nogal veel voor in den vorm van mond en klauw zeer. Vooral ten N. en Z. van Warffum was deze ziekte epidemisch. In den herfst gingen nogal veel paarden dood, vermoedelijk tengevolge van gewassen, bieten enz. !

Historische & Economische Context bij deze pagina

Henderikus Allersma toont zich op deze bladzijde een scherp econoom die de internationale monetaire crisis van 1919/1920 feilloos fileert:

- **De Valutacrisis en de Hyperinflatie:** Allersma legt de vinger op de zere plek van de naoorlogse Europese economie. Hoewel de handelsblokkades waren opgeheven, stortten de munteenheden van de verliezers (Duitsland en Oostenrijk) volledig in. Zijn rekensom is historisch goud waard: je kreeg destijds wel **vier Duitse marken of tien Oostenrijkse kronen voor één enkele Nederlandse nikkelen dubbeltje** (10 cent). Omdat het buitenland door deze hyperinflatie geen koopkracht meer had, stortte de Groningse exportmarkt volledig in.
- **Het drama in de Groenteteelt:** De omschakeling van oorlog naar vrede zorgde voor een economische schok. Tijdens de oorlogsjaren (1914-1918) brachten groenten (zoals de witte kool rond Warffum) kapitalen op voor de export. In 1919 was de markt plotseling "vrij" en oververzadigd, terwijl het buitenland failliet was. De "*malaise*" sloeg zo hard toe dat speculerende koolteelt-boeren en exporteurs in één klap bankroet gingen.
- **De Vlas- en Zaadspeculatie:** Terwijl de groentemarkt instortte, piekte de markt voor fijne zaden en vlas juist enorm. Vooral blauwmaanzaad bracht de astronomische recordprijs van f 200.- tot f 250.- per 100 kilo op, en de vlashandel schoot na januari 1920 omhoog naar 65 cent per kilo.
- **Mond- en klauwzeerepidemie:** Het zware landbouwjaar 1919 sloot af met een zware veterinaire klap. Allersma noteert een heftige, lokale epidemie van mond- en klauwzeer rondom Warffum en de Noordpolder, die de veestapel zwaar aantastte.

Ook dit jaar hadden geene buitengewone werkzaamheden plaats. Al_ leen werd de binnentuin langs de schuur veranderd in een aanleg met_ bloemen en heesters.

Nog altijd zijn de prijzen der landerijen stijgende. De huurprijzen blijven_ zoo ongeveer staande en doen, voor 1ste klasse land f 150 tot f 160 per H.A.. De verkoopprijzen zijn nog weer hooger, zoodat die voor best land varieeren_ van f 3000 tot f 3500 per H.A.. Buitengewoon duur zijn, sommige perceelen_ groenland verkocht, zoo o.a. van Wed. Zijlstra te Middelstum, waar deze_ tot pl.m. f 7000 liep. Niettegenstaande de duurte wordt er toch betrekkelijk_ weinig verkocht. De groote vrees voor het papieren geld is zoo groot, dat de bezitters er niet toe overgaan, niettegenstaande ze erg zeker zijn dat prijsdaling op den duur niet zal uitblijven. Na de Fransche revolutie is de financiële toestand niet weer zoo kritiek geweest als thans.

Verkocht werden o.a. de boerderij „Nieuwhuis” te Saaxumhuizen groot_ 45.29.30 H.A., huur f 195.18 aan E. Straat voor f 92000 op 19 Maart 1919; de boerderij „Horndijksterheerd” te Rasquert groot 61.25.20 H.A., huur f 295.51 aan_ R. Dojes voor f 180025 op 12 Nov. 19; eene boerderij in Tinallinge het zooge_ naamde „Lombok” groot 23.58.20 H.A. groenland aan Welleman, voor_ f 39700; de boerderij van de fam. Broekema te Zuurdijk groot 34.66.12 H.A. aan Wed. H. Elema voor f 102250; huur f 300.- ; Op 10 Dec. de boerderij_ „Elens” te Ulrum, groot 48.1.4 H.A. vaste huur f 250 aan Ballinga voor f 110710; een boerderijtje te Grijpskerk groot 14.50.39 H.A., huur f 110 aan J. Akkerman voor_

f 40000; eene boerderij te Stedum, 31.42.00 H.A., huur f 300 voor f 83660_ plus f 3505 voor f 250 huur, een deel dezer verkoop niet gegund; de boerderij_ van de fam. Keeres te Bedum, door de fam. teruggekocht voor f 79805 nl._ 49.16.25 H.A. groot met f 211.13 huur. Deze boerderij was uit de hand aan op_ lichters verkocht en onbetaald gebleven. Het groenland samen, 5.59 H.A. met het gebouw, huur samen f 115 voor f 24005. Het losse land van Wed. Tammes bij onze boerderij in gebruik kon publiek 14.12 H.A. f 2565 huur op bren_ gen en is niet gegund. Later 9 perceelen bouwland door ons gehuurd voor f 165 .- .

Noordpolder, 20 Jan. 1920 H. Allersma

Historische & Monetaire Context bij deze pagina

Henderikus Allersma sluit het bewogen jaar 1919 af met een vlijmscherpe analyse van een historische vastgoedzeepbel op het Groningse platteland:

- **Vlucht uit het Papieren Geld:** Dit is een schitterend economisch-historisch inzicht. Door de enorme naoorlogse geldontwaarding (inflatie) verloren Groningers massaal het vertrouwen in bankbiljetten. Uit pure "*vrees voor het papieren geld*" hielden eigenaren hun boerderijen en landerijen vast. Grond was immers tastbaar bezit ("*bare grond*"). De schaarste dreef de prijzen op tot ongekennde hoogten: voor uitzonderlijk goed grasland onder Middelstum werd zelfs het destijds astronomische bedrag van **7.000 gulden per hectare** geboden.
- **Historische vergelijking met de Franse Revolutie:** Allersma trekt een gedurfde parallel met de Franse Revolutie (de tijd van de *assignaten*, het beruchte Franse papiergeld dat destijds volledig waardeloos werd). Hij voelde destijds haarscherp aan dat de wereldwijde financiële stabiliteit na de Eerste Wereldoorlog wankelde.
- **Oplichters op de vastgoedmarkt:** Dat de markt oververhit was en vol speculanten zat, blijkt uit het unieke incident rond de boerderij van de familie Keeres te Bedum. Deze was "*uit de hand aan oplichters verkocht en onbetaald gebleven*", waardoor de familie de boerderij via de rechter of een noodveiling moest terugkopen.
- **De Polderboerderijen:** De auteur noteert een indrukwekkende lijst van grote transacties uit de regio, waaronder de bekende boerderij *Elens* onder Ulrum voor f 110.710.- en de monumentale *Horndijksterheerd* te Rasquert voor ruim 180.000 gulden. Allersma zelf besloot te profiteren van de markt door 9 percelen bouwland te huren voor de vaste pacht prijs van f 165.- per hectare.
- **Datering (20 januari 1920):** Allersma rondt zijn verslag over het roerige stakings- en crisisjaar 1919 keurig netjes af in januari 1920.